

Kazania Gnieźnienskie. 2. En juledagspreken.

Puer natus est nobis.* Kjære barn! I dag blir de gode tidender og gode nyheter brakt til de troende kristne som gjennom denne adventstid har trådd etter å få motta den elskede Kristus. På den første søndag i advent trådte de troende kristne etter hans komme, idet de mælte: Kom til oss, du vår dyre Herre, og drøy ikke fjernt fra oss. Da ble det av en hellig engel svart dem at deres Herre, det er vår elskede Kristus, ville komme til dem langt bortefra og ikke lenger drøye fjernt fra dem. Men på den annen søndag hørte dere hvordan han ville komme på den ytterste dag for å dømme og gjøre store tegn. På den tredje søndag talte så den hellige Paulus til oss, idet han så den elskede Kristus nærme seg oss, og sa: Fryd dere at han kommer til dere. Men i går mottok vi sikre tidender med ordene: I morgen kommer den elskede Kristus til oss, han som med sin død skal frelse oss. I dag har så et himmelsk sendebud brakt oss enda vissere nyheter, idet det mælte: Jeg forkynner dere en stor glede som skal bli til husvælelse for alle mennesker i denne verden, at i dag er den elskede Kristus født inn i denne verden for vår skyld. Stor var denne glede av en firfoldig årsak. For det første var den stor i høyden, fordi den rakk fra jorden til himmelen, og alle englene gledet seg. Og gleden hos de hellige engler var så stor at de steg ned til oss

---

* Et barn er oss født.

fra himmelen og forkynte den for hyrdene. Men for det annet var denne glede stor i dybden, fordi den sprenget dødsriket og slapp alle de hellige ut av det. For det tredje var den samme glede stor i lengden, siden den strakte seg fra solens oppgang til dens nedgang. Derfor forlot de tre konger sine riker, som lå ved solens oppgang, og dro med store gaver til den elskede Kristus. Og mot solens nedgang bredte den samme glede seg ut så vidt at den keiser som nevnes Augustus, han så i et syn i Rom Guds moders skikkelse stående rett overfor solen, og av hint syn ble han stortlig glad og ofret røkelse til den elskede Kristus. Og fra den stund av lot han seg ikke vise noen ærefrykt eller vørndnad. For det fjerde var denne glede stor i bredden, fordi den favnet om all verden. Og derfor var i sannhet dette vårt lille Jesusbarns fødsel til stort gagn og til stor nytte, og derfor begynner også messen i dag med *Puer*, siden et barn ble oss født og Guds sønn oss gitt. Men av hva slag var dette barnet? I sannhet: det var både merkverdig og ærverdig, både edelt og også miskunnelig. Det var merkverdig i seg selv, merkverdig var det også på jorden og blant dyrene, og likeledes på himmelen og i solen og i enhver skapning. Men først og fremst var det merkverdig i seg selv, ved at denne konge, som var så høy, gjorde seg selv så ringe, ved at han som var så gammel, i dag gjorde seg selv så ung, ved at han som var så stor, i dag gjorde seg selv så liten, ved at han som var så rik, i dag gjorde seg selv så fattig. Og derved gjorde denne konge over himmel og jord, som er såre høy, og hvis høyhet ingen engel og intet menneske kan nå, seg så liten og ringe at han lot seg legge på et bitte lite sted, det vil si i en krybbe.

Mens keiser Augustus nå hersket over all verden, ville han ta i øyesyn hvor mange land, byer, borger, landsbyer og mennesker han hadde under seg. Derfor bød han at enhver skulle dra til sin by og der svare den skatt han skyldte den romerske keiser. Da adlød Josef hans befaling og drog til byen Betlehem med Maria, som på den tid var frukt-sommelig. Og de førte med seg en okse og et asen, som de aktet å selge. Med pengene skulle de betale skatten til keiseren, men det som ble igjen, skulle de gjemme til mat. Men asenet hadde de tatt med seg for å kløve niste på det, eller for at Maria skulle kunne ri på det og hvile føttene sine dersom hun ble trett. Slik lærte oxen og asenet den elskede Kristus å kjenne, og knelte ned for ham og æret ham.

Siden enhver skapning, når den skal føde, søker et ly hvor den kan hvile og også være i fred, slik fuglene søker seg et rede og dyrene et hi, er det heller ingen kvinne så fattig at hun, når hun skal føde, ikke leier seg et kammers hvor hun kan ligge og være i fred. Men da Maria skulle føde sin sønn, da var hun så fattig at hun ikke eide penger til å ta inn i et herberge eller leie seg et rom. Da altså Josef og Maria kom til byen Betlehem, kunne de ikke få seg husvære der. Da gikk de til et vertshus som lå mellom to andre hus, og under det var et fjøs med krøtter og asener. Men da tiden nærmet seg da Maria skulle føde, sendte Josef bud etter to koner, siden det nå er skikken når en kvinne skal føde; enda han trodde at Maria skulle føde sin sønn og forbli jomfru. Den ene av dem het Gebal, den andre Salome. Men da Maria hadde født sin kjære sønn, fornam Gebal at det var en jomfru som hadde født. Og straks ropte hun

med høy røst og priste Gud. Men Salome ville ikke tro det, og tok på stedet med sine hender. Og straks visnet de. Men en hellig engel kom til syne og bød henne at hun skulle røre ved barnet, og ikke før hadde hun gjort det, så ble hun atter frisk.

Det er skikk og bruk her i verden at når en helligdom blir brakt til en by, da går folk den i møte med prester, faner og relikvier, og syner den så stor heder som de kan. Men da Maria kom til Betlehem, bærende på så stor en helligdom, det vil si sin dyrebare sønn, som var helligere enn noen før ham i verden hadde vært, da kom intet menneske ham i møte for å vise ham noen ære.

Men Kristus ble født i dag både ung og gammel, ettersom det fra Adams skapelse til Kristi fødsel var fem tusen to hundre og ni år, og enda var han langt eldre, siden han var til lenge før han skapte Adam, helt fra verdens begynnelse. Dette lille barn, vår dyrebare Kristus, var også eldre enn sin mor, ettersom hun unnfanget ham da hun var fjorten år gammel, og fødte ham da hun var femten. Han som var så gammel, han gjorde seg i dag så ung at han gråt foran sin mor, liggende som spedbarn i krybben, men i himmelen foran de hellige engler, der lo han. Og han var også både stor og liten. Stor og mektig var han i sannhet ved at han i sine to hender holdt hele verden samlet. Men i dag gjorde han seg så liten at han kunne rommes på to små steder: i krybben, og i sin mor, i hennes hellig liv. Og da hans mor hadde født ham, da talte hun til ham med kjærlige ord og mælte slik: Du er min Gud, du er min skaper, du er min frelser, og derfor ærer jeg deg i dag som Gud.

Men den romerske keiser som tok navnet Octavianus,

og som var så klok og tapper i strid at romerne aktet ham som en gud, han kom i sitt hjerte i hug at han skulle dø, og lot seg ikke mer vise guddommelig heder, men sendte bud etter en prinsesse ved navn Sibylla. Hun var overmåte klok, og hadde spådd Vår Herres lidelse mange år før Kristus ble født. Men Octavianus ønsket å spørre henne om det var født noe menneske på jorden som var mektigere, større og visere enn han selv. På juledagen kom denne mektige prinsesse reisende til ham med et følge på hundre riddere. Hun gikk bent inn i hans sovekammer, og viste ham rett overfor solen en gyllen runding, og inne i rundingen satt en fager jomfru, som holdt et vakkert barn i armene. Men da keiseren så dette underfulle syn, undret han seg storlig, og hørte fra himmelen en røst som talte til ham og sa: Dette er det himmelske alter som skal frelse verden. Og Sibylla sa til kongen: Dette barn er større enn du noensinne kan bli, og det skal overgå deg i velde. Men det skal fødes av en jomfru som skal forbli jomfru også etter at hun har født. Og straks bød keiseren at han fra da av ikke lenger skulle kalles keiser, og han tjente Kristus og ofret ham myrra og røkelse.

Men vil du, syndige menneske, vite hvordan Kristus var fattig den gang han ble født, så var han for det første så fattig på husrom at han ikke eide en skilling som han kunne leie seg rom i et herberge for da han skulle komme til verden, og derfor ble han født i et fjøs. For det annet var han fattig på klær og ble reivet i et stykke simpelt tøy, siden hans kjære mor Maria den gang var så fattig at hun ikke eide en sauskinnspeil som hun kunne legge over ham og live ham mot kulden med. Men for det tredje var han så fattig

i matveien at han ikke fikk annen næring enn litt melk. Og for det fjerde var han så fattig på senglær at han ikke eide den minste lille dyne da han ble født, så hans mor måtte legge litt høy under ham i krybben. Derfor, syndige menneske, tenk vel etter hvor stor fattigdom og overlast Kristus led for din skyld i denne verden. Når han gjorde det, var det for at vi skulle ha fattigdommen mer kjær enn denne verdens rikdom, og for at han ved sin fattigdom skulle gi oss del i himmerikets rikdom. Det give Gud den treenige, Faderen og Sønnen.

Fra gammelpolsk ved Ole Michael Selberg

Kazania Gnieźnienskie. 6. preken.

Om den hl. Bartolomeus.

Kjære barn, vår elskede Kristus lærte sine hellige apostler hvordan de skulle ferdes i denne verden blant de kristne. Og derfor talte han til dem således og sa: *Estote prudentes* - vær kloke, slik slangene er kloke. Ettersom slangen for det første eier den klokskap at når noen vil drepe den, da gjemmer den sitt hode og skåner det og bryr seg intet om kroppen. Og således har også de hellige apostler båret seg ad. Men aller mest har den hl. Bartolomeus båret seg slik ad at han har skånet sitt hode, det vil si den elskede Kristus.

For det annet hører det til slangens natur at når den vil forynges, da eter den bitre røtter og kryper deretter inn i et trangt hull, og her gnir den så den gamle huden av seg. Således bør også vi kaste av oss den gamle hud, det er: de gamle synder, og ete bitre røtter, det er: i denne verden lide noen av vår høyt elskede Frelsers kvaler på vårt eget legeme. Den hellige Bartolomeus lot huden flå av sitt legeme for vår elskede Kristi skyld, slik det står skrevet der hvor det fortelles at da han hadde døpt kongen i det land India og omvendt ham til den kristne tro, da forsamlet biskopene i hint land seg og grep den hellige Bartolomeus og førte ham til den selvsamme konges bror. Da ble denne samme konge vred på ham fordi hans gud, som bar navnet Astarost, hadde styrtet til jorden og var blitt til støv.

Derfor sønderskar kongen sine klær og befalte at den hellige Bartolomeus skulle bindes til skampælen, og lot ham piske med bjerkeris og hudflette levende. Og da de hadde gjort dette mot ham, halshugget de ham etterpå. Og således kastet han huden av sitt legeme for at han skulle fortjene den himmelske krone. Likesom man kaster av seg sine lange klesplagg når man skal slåss med en uvenn, for ikke å bli hindret, således har helgenene båret seg ad når de skulle slåss med sine fiender. Da har de ikke bare avlagt sine klær, men også gitt huden av sitt legeme for den elskede Kristi skyld. Og således skal også vi bære oss ad når vi vil slåss med vår fiende, det er: med den onde; da skal vi kaste av oss klærne, det er: våre synder. Og slik handlet den hellige Bartolomeus at han først kastet av seg rikdommen, så ikke den onde gjennom den skulle få makt over hans sjel, for han var meget rik, ettersom han var av fyrstelig byrd. Men dere kaller ham *bartodziej* (birøkter), og derved vekker dere vår elskede Frelzers harme. For det annet kastet Bartolomeus huden av sitt legeme, så han skulle få ligge i fred, siden – som dere selv vet – den som har urene klær, ikke får hvile i fred i dem for utøy. Og således bar den hellige Bartolomeus seg ad: fylt av ønsket om å få hvile med den elskede Kristus i evighet, kastet han av seg sin hud, siden vårt legeme i sannhet er en uren kledning, som såre ofte forarger oss, snart ved kjødets ukyskheter, snart ved onde tanker. Og derfor var det godt om vi kastet av oss denne kledning, det er: våre synder, for ikke å dø i dem. For det tredje kastet den hellige Bartolomeus huden av sitt legeme for å vise seg som en Guds ridder, siden ridderne har den skikk at når de mottar ridderslaget, da skjenker de sin gamle kledning

til sine tjenere. Og slik handlet den hellige Bartolomeus at han kastet huden av sitt legeme for at han i evighet skulle fryde seg med den elskede Kristus i himmeriket.

For det tredje har slangen den egenhet at når noen maner over den, da tildekker den sitt ene øre med halen og vender det andre mot jorden for ikke å høre besvergelsene. Men hva er vel halen annet enn en påminnelse om døden? Og det menneske ville i sannhet synde lite som kom i hug at det skal dø om ikke lenge. Men det andre øret, det som vender mot jorden, det skal få deg, syndige menneske, til å ettertenke at du er født av jord og atter skal vende tilbake til jorden når du dør. Og derfor ville ikke Kristus skape mennesket av luft, for at det ikke skulle bli hovmodig, derfor ville han ikke skape det av ild, for at det ikke skulle bli vredaktig, og heller ikke av vann, for at det ikke skulle bli urent; men han skapte det av jord, for at det skulle bli saktmodig, siden jorden imot vannet er tørr, imot luften sterk og imot ilden kald. Og alle disse egenskaper bar den hellige Bartolomeus i seg, idet han fulgte evangeliets hellige lære. Og derfor, hvis vi syndere ønsker å komme til himmerik, la oss da øve de gode gjerninger som den hellige Bartolomeus øvet her på jorden. Men såsom vi ikke kan oppnå dette formedelst oss selv, uten Den hellige ånds gaver og Marias hjelp, la oss da ty hen til henne, idet vi hilser henne med den samme bønn som engelen Gabriel hilste henne med fra himmerik, da han sa: «Hill deg, Maria, full av nåde...»

Fra gammelpolsk ved Ole Michael Selberg

TILLEGG

Fra *Legenda aurea* av Jacobus de Voragine: Den hellige Bartolomeus.

Bartolomeus, apostelen, fór til India, som ligger ved verdens ende. Der kom han til et tempel hvor det var en avgud, Astaroth ved navn, og ble der som pilegrim. I avgudsbildet bodde en ond ånd, som talte og sa at han kunne helbrede alle syke. Men han helbredet dem ikke, han bare holdt opp å pine dem. Da nå tempelet var fullt av syke, og det hver dag ble båret frem offer for helseløse selv fra de fjerneste land, skjedde det plutselig at bildet ikke ville svare lenger. Folket drog da til en annen by, der det var et annet bilde, ved navn Berith. Dette spurte de hvorfor Astaroth ikke ville svare dem lenger. Berith sa: «Deres gud Astaroth har vært bundet med glødende lenker, så han hverken har hatt pust eller mæle, helt fra det øyeblikk da Bartolomeus, Guds apostel, steg inn i tempelet.» Da sa folket: «Hvem er denne Bartolomeus?» og avguden svarte: «Han er en venn av den allmektige Gud, og er kommet hit til landet for å ødelegge alle Indias guder.» Folket ropte: «Gi oss hans tegn, så vi kan finne ham.» Da sa avguden: «Han har svart, krusset hår, huden er hvit, øynene store, nesen jevn og rett, skjegget langt og litt gråsprengt, og han er vakkert vokset; han går kledd i en hvit kjortel med pur brem, og over den har han en hvit kappe, hvis fliker er prydet med purpur-røde Stener. I seksogtyve år har han båret sin kledning og

sine sko uten at de er blitt gamle eller skitne. Han sier kne-
lende frem sin bønn hundre ganger om dagen, og ofte også
natters tider. Engler vandrer med ham alltid og gjør at han
hverken blir trett eller sulten. Hans åsyn er alltid muntert,
og han er aldri tung til sinns; han forutser alt og vet alt; han
kan alle folkeslags tungemål, og alt det jeg her taler med
dere om, det vet han. Hvis dere søker ham, så vil han la
seg se når det er hans vilje; men er det ikke hans vilje, så
vil dere aldri mer finne ham. Men det ber jeg dere om, at
så sant dere finner ham, så må dere trygle ham om ikke
å komme hit og ikke la sine engler gjøre med meg det de
har gjort med min felle.» Da gikk de ut og lette flittig etter
ham i to dager og kunne ingensteds finne ham. Men en
dag satte en besatt i et skrik og sa: «O Bartolomeus, du
Guds apostel, dine bønner brenner meg såre.» Apostelen
svarte: «Ti, du onde ånd, og far ut av dette menneske.» Og
straks ble han helbredet. Da kongen i landet, Polimius, som
hadde en månesyk datter, fikk høre dette, skikket han bud
til apostelen og bad ham komme til seg og helbrede hans
datter. Bartolomeus kom og fant møen bundet med len-
ker, fordi hun glefset etter alle som nærmet seg henne. Da
bød han at hun skulle løses, og da tjenerne ikke våget å
gå bort til henne, sa han: «Den ånd som var i henne, har
jeg allerede i min makt, så frykt ikke.» Da slapp de hen-
ne løs, og straks var hun fullstendig frisk. Da lot kongen
laste gull og sølv og edle Stener på kameler og betalte at
det skulle letes etter apostelen, men han var ingensteds å
finne. Tidlig neste morgen viste apostelen seg for kongen
mens han var alene i sitt gemak, og talte til ham og sa:
«Hvorfor lette du etter meg i hele går med gull og sølv og

edle Stener? Det er gaver for dem som søker det timelige, men jeg trakter ikke etter noe som er timelig eller kjødelig.» Slik gav han seg til å greie ut for kongen mangt om vår frelse, og tedde ham også hvordan Kristus hadde vunnet over djevelen med underfull nødvendighet, vold, rettferd og visdom. For det var nødvendig og sømmelig at den som hadde beseiret en jomfrus sønn, nemlig Adam, som jo ble dannet av jomfruelig jord, også skulle overvinnnes av en jomfrusønn. Han beseiret ham med vold da han støtte ham ut av det hus som djevelen hadde tatt bolig i etter det tørste menneskes fall. Og likesom seierherren over en tyrann sender ut sine tjenestekarere alle vegne, for at de skal rive ned fiendens banner og sette sitt eget isteden, således sendte Kristus overalt ut sine budbringere for at de skulle utrydde djevelens tjeneste og isteden plante kristentroen. Han beseiret ham og med rette, for det var rettferdig at den fiende som hadde overvunnet mennesket ved å friste det til å ete, ble overvunnet ved faste, og fra da av ikke mer kunne holde på det. Han overvant ham med visdom, da djevelens kunst ble til spott for Kristi kunst. Djevelens list var den at han bortførte Kristus til ødemarken, slik hauken røver en fugl, for å se om det var så at han ikke hungret mens han fastet, for i så fall var han uten tvil Gud; men følte han sult, ville han overvinne ham med mat, slik han hadde overvunnet det første menneske. Allikevel maktet han ikke å gjenkjenne Gud i Kristus, for Kristus var hungrig, og heller ikke maktet han å beseire ham, for Kristus viste fristelsen ifra seg. Slik forkynte Bartolomeus troen for kongen, og sa at dersom han ville la seg døpe, skulle han få se sin gud lenkebundet.

Neste dag, da avgudsprestene ofret til bildet foran kongens palass, satte den onde ånden i å skrike fra bildet og sa: «Å, dere stakkarer, la offeret ligge og ofre aldri mer til meg, for at dere ikke skal lide enda sværere kvaler enn jeg. For jeg er bundet med glødende lenker av engelen til denne Jesus Kristus som jødene korsfestet fordi de trodde døden ville holde på ham, men han tok døden, som er vår dronning, til fange, og bandt vår hersker, dødens husbond, med glødende lenker.» Da la hedningene straks et tau rundt bildet for å rive det ned, men de klarte det ikke. Da bød den hellige Bartolomeus djevelen at han skulle fare ut av bildet og selv ødelegge det. Og djevelen fór ut og brøt sund alle de bilder som i tempelet var. Deretter helbredet apostelen alle de syke der var, og vigslet tempelet til Gud; men djevelen bød han å fare ut i ødemarken. Da så folket en Herrens engel komme ned, fly rundt tempelet, tegne korsets tegn med sin finger på alle tempelets hjørner og si: «Så taler Herren: Likesom jeg har rensset dere fra all deres urenhet, således skal dette tempel være rensset for alt smussig og for hans opphold som apostelen bød å fare ut i ødemarken. Men først vil jeg te dere ham. Når dere ser ham, skal dere ikke forferdes, men på deres panne tegne det korsets tegn som jeg har latt tegne på stenene til dette tempel.» Så viste han dem en morian som var svartere enn sot og hadde et skarpskåret ansikt; skjegget var så langt at det rakk ham til føttene, blikket brant og gnistret som glødende jern, det stod svovelflammer fra munn og øyne, og hendene var bakkbundet med glødende lenker. Og engelen sa til ham: «Siden du har etterkommet apostelens befaling og fart ut og brutt sund alle bildene i tempelet, vil jeg løse

deg, så du kan dra til et sted hvor intet menneske bor og drøye der til dommedag.» Dermed slapp han ham fri, og djevelen fór derfra med stort ståk og skrik, men Herrens engel steg i alles påsyn opp mot himmelen. Da ble kongen døpt med sin hustru og sine barn, og alt folket med dem. Og han forlot sitt kongedømme og ble apostelens discippel.

Deretter kom alle avgudsprestene sammen og drog til Astrages, kongens bror, og klaget for ham over at de hadde mistet sine guder, at tempelet var ødelagt og kongen bedratt ved trolldomskunster. Da ble kong Astrages vred og sendte ut tusen væpnede menn for å fange apostelen. Da han ble ført frem for ham, sa Astrages: «Er det du som har forvendt min bror?» Apostelen svarte: «Jeg har ikke forvendt, men omvendt ham.» Astrages sa: «Likesom du har fått min bror til å oppgi sin gud og tro på din, vil jeg tvinge deg til å oppgi din gud og ofre til min.» Den hellige Bartolomeus svarte: «Den gud din bror tilbad, har jeg bundet og i den skikkelse vist ham for din bror og tvunget ham til å ødelegge sitt bilde; kan du gjøre det samme med min Gud, så vil jeg tro på din gud, men kan du det ikke, så vil jeg ødelegge dine guder, og du skal tro på min Gud.» Ennå før han hadde talt ut, ble det meldt til kongen at hans gud Baldach hadde styrtet ned og var sprunget i tu. Da kongen fikk høre det, rev han i stykker purpuret han var kledd i; men apostelen lot han pryde med stoffer og deretter flå levende. Da tok de kristne liket og jordet det med ærefrykt. Men kong Astrages og avgudsprestene ble besatt av djevler så de døde. Da ble kong Polimius viet til biskop og røktet sitt embete med heder i hele tyve år og hensov så i fred.

Om hvordan den hellige Bartolomeus ble pint, finnes der ulike meninger, for den salige Dorotheus sier at han ble korsfestet. Om dette skriver han: «Bartolomeus preket for inderne og oversatte også Matteus-evangeliet til deres mål. Han døde korsfestet med hodet ned i byen Albana i Stor-Armenia.» Den salige Theodorus derimot sier at han ble flådd. I mange bøker heter det også at han bare ble halshugget. Disse motsigelser lar seg forene hvis man sier at han først ble korsfestet, og deretter tatt ned av korset før han var død, og så - til desto større pinsel - fikk huden flådd av kroppen, og endelig til sist ble halshugget.

Fra latin ved Ole Michael Selberg